

Людмила ЩЕРБАТЮК,
учитель
Соболівської ЗОШ І–ІІІ ст.,
Теплицький р-н,
Вінницька обл.

«...ДАЙ МЕНІ ТАК ПРОЖИТИ, ЩОБ НЕ ЗРОБИТИ ЗЛОГО»

Урок за творчістю Тетяни Яковенко

Тема. «Кольорова ніч» Тетяни Яковенко.

Мета: ознайомитися з життєвим і творчим шляхом поетеси-землячки Тетяни Яковенко; через аналіз збірки «Кольорова ніч» розкрити художню красу і багатство її поезій; формувати в учнів сталий інтерес до літературного краєзнавства, виховувати внутрішню потребу відкривати імена місцевих письменників, пізнавати їхню творчість у контексті сучасного літературного процесу; плекати любов до рідного краю, виховувати почуття прекрасного, вміння розпізнавати прекрасне у довколишньому житті; розвивати творчу уяву, вдосконалювати вміння і навички аналізу ліричних творів.

Тип уроку: урок формування вмінь та навичок.

Обладнання: портрет Тетяни Яковенко, збірки її творів, роздруки віршів зі збірки «Кольорова ніч», книжка «Антологія ХХ ст. Сто поетів Вінниччини за сто років».

Перебіг уроку

Повідомлення теми, мети, завдань уроку.

Мотивація навчальної діяльності.

Поетична розминка.

Декламатор.

Ніч не буває чорна...

Ніч не буває чорна.
У неї тисячі барв.
Вона бузково-лимонна
Й оранжево-голуба.
Сьогодні – не та, що вчора,
А завтра – хтозна яка.
Ніч не буває чорна,
Хоч і глуха-глуха.
Ясно горять каштани
Люстрами білих свіч.
Лагідно огортає
Нас кольорова ніч:
Калейдоскопи вікон,
Бризки нічних авто,
Мружать зірки повіки:
«Хто яскравіший? Хто?»
Впали на трави хмари
Крапельками роси.
Кожна машинна фара –
Сяючий апельсин.
Місяця кругле жорно
Золоте-золоте.
Ніч не буває чорна.
Чорним буває день.



Тетяна Яковенко

- Які кольори ночі змальовуються у вірші?
- Чи доводилося вам спостерігати щось подібне?
- Як ви розумієте вислів «чорним буває день»?

• Які думки асоціюються у вас зі словами «кольорова ніч»?

• До яких роздумів спонукає адресоване читачеві питання: «Хто яскравіший? Хто?»?

Слово вчителя. Автор цього вірша – відома поетеса, наша землячка Тетяна Яковенко, твори якої увійшли до «Антології ХХ ст. Сто поетів Вінниччини за сто років».

Кожен край має свою літературну історію, наш – особливо багатий на таланти. Переконали вас свідчення тому – названа антологія. Імена багатьох авторів, представлених у ній, ви знаєте. Назвіть письменників – співців нашого Надбужжя. (Михайло Коцюбинський, Степан Руданський, Микола Трублаїні, Михайло

Стельмах, Володимир Забаштанський, Василь Стус, Анатолій Бортняк, Тетяна Яковенко, Анатолій Загрішук...)

- Які твори цих письменників ви знаєте?

Сприймання та засвоєння учнями навчального матеріалу.

Випереджувальне завдання. (Учень-«біограф» озвучує своє повідомлення «Штрихи до життєвого і творчого шляху поетеси».)

Тетяна Василівна Яковенко народилася в селі Соболівці Теплицького району на Вінниччині. Закінчила філологічний факультет Вінницького державного педагогічного інституту та аспірантуру при інституті літератури імені Тараса Шевченка НАН України.

Кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Член Спілки письменників України з 1988 року.

Автор поетичних збірок «Совість», «Любов вам до лиця», «Щоденна батьківщина», «Автопортрет з конваліями», «Передчуття трави» та низки літературознавчих статей.

Лауреат обласної молодіжної літературно-мистецької премії імені Миколи Трублаїні.

Учнівські доповнення.

О Якось поетеса зізналася, що в неї вірші пишуться самі собою, ніби їх небо «диктує». Цікаво, що перший свій вірш вона написала, коли їй було дев'ять років. Його надрукували в піонерській газеті «Зірка», і юна поетеса тоді одержала багато листів з відгуками від своїх ровесників.

О Справою життя Тетяна Яковенко обрала науку. В одному інтерв'ю вона розповіла, що викладацьку роботу дуже любить, їй подобається працювати із сучасною молоддю – трудолюбивими, совісними, розумними студентами.

О Тетяна Василівна працює також і з поетами-початківцями, тринадцять років керує літературною студією. Є здобутки – більш як два десятки книжечок юних початківців побачило світ.

О Нині письменниця працює над поетичним перекладом книги Еклезіаста.

Учитель. У поетичному ужинок Винниччини останнього часу збірка віршів Тетяни Яковенко «Кольорова ніч» – явище досить помітне. Свою оригінальну назву ця книжка дістала за тематикою поезій. Тематично вона ділиться на п'ять частин. Розглянемо їх.

Спікери озвучують результати роботи груп, кожна з яких опрацьовувала свій розділ збірки.

1-ша група. Ми аналізували першу частину книжки «Лабіринти моєї пам'яті...». Мов кіноплівку, прокручує поетеса кадри свого життя, що їх закарбувала пам'ять. Вони повертають щасливі миті дитинства, образи рідних людей, усе те, що безмежно дороге, те, що вже сховалося за пеленою часу, те, що «ніколи назад не вертає». Як підкреслила поетеса, «лабіринти моєї пам'яті... – мої володіння, єдине, що в мене є». Це те, що гріє душу й авторці, й читачеві, воно суголосне своєю теплою й доброю настроєвістю кожному, хто йде поетичними «лабіринтами».

Декламатор.

Старенька світлина, де мама ще молода...

Старенька світлина, де мама ще молода,
І я, ще мала, коло мами тулюсь огірочком,
І мамина мама, і річки повільна вода,
І дід Станіслав, мамин батько, у білій сорочці.

І дід ще не сивий. І в мами коса, як змія.
І мамин весь рід – за спиною – гурточком щасливим.
І річка тече. І за маму тримаюсь я.
І не боїмось об'єктивності об'єктиву.

Ще мама не має зятів, невісток, онучат.
Далеко й мені до мого єдиного сина.
Ми просто собі – на світліні – плече до плеча.
І річка тече. І далеко ще не осіння.

І дідові вуса, і мамина добра рука,
І Книгу Буття хтось над нами у небі гортає.
Старенька світлина, де мама, і я, і ріка,
Правічна ріка, що ніколи назад не вертає...

➤ Як поетеса вводить читача у світ свого дитинства?
Хто зображений на світліні?

За допомогою яких художніх засобів авторка змалювала картини дитинства?

Як ви розумієте вислів «Старенька світлина, де мама, і я, і ріка, правічна ріка, що ніколи назад не вертає...»?

Вірші першого розділу збірки дають уявлення про розмаїтий світ поетеси. Впадає в око велика кількість творів-присвят нашим знамим землякам: художникам М.Бондарю, В.Абрамову, А.Чебикіну, М.Бабію, тележурналістці Г.Секрет та багатьом іншим. Це свідчення щирої поваги авторки до людей, які своєю творчістю звеличують рідне Поділля.

Декламатор.

Ганні

Ганні Секрет, славний подільський тележурналістці на ювілей її авторської передачі «Будьмо знайомі».

Не треба дивитись зблизька,
Щоб не осліпнути:
Жінка, як спалах блискавки
В небі розіп'ятім.

З нею так легко й радісно
Творчістю скреснути.
Жінка, як зірка вранішня
В чорному Всесвіті.

Голос – м'який і лагідний,
Телеустановлений.
Жінка – яскрава райдуга,
Сонцем осяяна.

Сонячний промінь лащить
Теплими бризками.
Жінка – чорнява ластівка
В небі подільському.

Лишишся в телевізності
Мудрою, доброю.
Хай тобі, Ганно, світяться
Зоряні обрії!

➤ З чим порівнює автор красу ліричної героїні?

Які епітети використано для опису голосу Ганни Секрет?

Знайдіть порівняння, що лаконічно й вичерпно характеризуює «сонцем осяяну» телеведучу.

Прокоментуйте рядки вірша «Жінка – чорнява ластівка в небі подільському».

Який зміст укладено в побажання «Хай тобі, Ганно, світяться зоряні обрії!»?

2-га група. Ми опрацьовували другу частину збірки під назвою «Як важко обніматися крильми...». Сюди увійшли поезії, що є чудовими зразками інтимної лірики. Вони глибокі, емоційно насичені, підкуповують довірчою тональністю, а водночас інтригують «нетривкою безгомінністю», у якій так багато недовомовленого.

Декламатор.

Кольоровий короткий кадрик...

Кольоровий короткий кадрик:
Третій ярус, мов край безодні.
В переповненому театрі
Ми – самотні.
Ми – самотні. Нас тільки двоє:
Ти – для мене, і я – для тебе –
Над землею і над юрбою
В театральнім високім небі.

Десь далеко внизу вельможі,
Їхні слуги і їхні кралі.
Ми удвох у порожній ложі,
В піднебесному задзеркаллі.

Ледве чути співають лютні,
Теж невидимі і високі.
Бачиш, скільки зібралось люду
В грандіозну для нас масовку.

Щоб незримі для всього світу
Ми творили маленький храмик –
Над оркестрами і софітами,
Понад долями і роками.
Кольорова сліпучість кадру.
Так, для згадки, а не історії.
Я погоджуюсь: світ – театрик,
Не останні ми в нім актори.

➤ Поясніть назву поезії «Кольоровий короткий кадрик...».

«У переповненому театрі нас тільки двоє...» – як ви розумієте цей вислів?

Визначте художні засоби, використані в рядках «Ми творили маленький храмик – над оркестрами і софітами, понад долями і роками; кольорова сліпучість кадру».

Декламатор.

Місяць тече крізь шибку...

Місяць тече крізь шибку в срібному павутинні,
Сяєвом переповнений, аж не гріх перелитись.
Танець вогню у грубці вимальовує тіні
Дуже рожеві, наче подихи літа.
Нетривка безгоминність крижаного полону,
З вічності народившись, шезне у вічність.
Тепло і таємничо в гроті вузьким долоні
Світиться, наче мушля прозора, свічка.
В кожній такій хвилині – неповторність експромту.
Хай собі проминає... В повторенні що за сенс?
Що там чекає завтра? За стіною? За горизонтом?
Нічого не хочу знати.
Люблю тебе.
От і все.

➤ Про яку неповторність мовиться у вірші?

Чому лірична героїня не хоче знати, «що там чекає завтра»?

Спираючись на текст, доведіть, що поезії Тетяни Яковенко притаманна виразна метафоричність.

3-тя група. «Ні в пам'яті... ні в слові... ні ввісні...» – у цьому розділі збірки вірші повідують про внутрішні боління-боріння ліричної героїні, про гіркі розчарування, про «щемливих слів знецінені

карати...». А проте вона сильна, спроможна піднятися над розпачем і вийти на хвилю іронії, щобільше – самоіронії.

Декламатор.

Паморозь

Уривок

Трохи сумно, а трохи смішно.
Так воно і розбилось:
Пробігала маленька мишка,
Хвостиком зачепила
Наше кохання,
Череп'яне та ще й пусте,
А думали – золоте...

➤ Які алюзії зроджує текст?

Доведіть спорідненість вірша з усною народною творчістю.

Окресліть діапазон почуттів, переданих рядками «Наше кохання череп'яне та ще й пусте, а думали – золоте...».

Декламатор.

Щемливих слів знецінені карати...

Щемливих слів знецінені карати.
Від них уже не стане гаряче.
І важко, наче ворога карати,
Вдивлятися в імлу твоїх очей.
Отих очей, які уже – маленькі втікачі.
Отих очей, які на півобличчя,
На півобличчя сяяли вночі.
Пливе ріка в своїм повільнім танці.
Стара верба, немов питальний знак.
Ну й як воно,
Що ми були коханці?
Печально? Смішно? Страшно?
Чи ніяк?
Щасливих слів дрімаюча пружинка.
І вічний світ, байдужий і нічий,
Де ти і я. І незнайома жінка.
Тобі не жажно з нею уночі?
Пливе ріка, повільна і холодна.
Життя пливе. Десь був у ньому ти.
Мій біль. Мій жах. Мій найгіркіший спогад.
Мій сон. Мій рай. Мій ворог золотий.

➤ Чим вразив вас цей вірш?

Відштовхуючись від терміна «антонімічність», доведіть умотивованість поєднання діаметрально протилежних понять у двох прикінцевих рядках поезії.

Викладіть своє розуміння словосполучки «ворог золотий».

4-та група. Розділ «...Обережними фарбами слів малювати глибину твого голосу, серце кольору ночі» – особливий. Його можна порівняти з разком розсипаного намиста. Вірші, що становлять зміст розділу, – це поетичні дво-, три- і чотирирядкові мініатюри, що вражають екзистенційною сконденсованістю, калейдоскопічною мінливістю образів, глибокою й шляхетною чуттєвістю. Марна річ аналізувати їх: то сплески трепетної сповідальності, скалки щастя, що відсвічують «тугою спогаду», то терпка музика прощання і жаске прагнення повернути «таємну музику» коханих очей.

Двоє декламаторів (почергово).

думаю вночі про тебе
світиться серце в грудях

сніжинко
поцілуй його за мене
умри за мене в тому поцілунку

очей твоїх безкінечність
срібне свічадо судьби

іній співає
світиться кожна стеблинка
зима моєї любові

так і залишиться в пам'яті
ти я і третій – вогонь
на білому тлі зими

відбиваюсь в твоїй душі
як зоря в опівнічному плесі
не потривож води

на вершечку скелі –
квітка вогню
а внизу – ріка
поділися крильми

таємна музика очей
густа і чорна і всевладна
тільки вона залишиться в пам'яті
завтра
коли облетить жасмин

скалки щастя пектимуть не зразу
туга спогаду тихо пливе
легко душить
вбиває поволі

в час глибокої ночі
у душі
незримий оркестр
насолюй кожним звуком
прощаючись з тим
що втрачаєш

повільно-повільно
виходжу з любові
неначе з нічної ріки
ще можу вернутись
поклич
не покличеш
прощай

5-та група. Поезії розділу «Голос чорної віолончелі» увібрали в себе промовисті акорди, що звучали в минулому, виповнюють сьогодення, струменять у майбутнє. Це вірші, у яких події, образи, почуття набувають «глибокої густої перспективи». Це вірші, що дають читачеві змогу пережити «пресвітле страждання», без якого «душа не є душею...»

Декламатор.

Сліпучий спалах ніжності і болю...

Сліпучий спалах ніжності і болю,
Який лиш потім музикою стане,
Розсипавшись на скалки кольорів,
В скарбницях чорних пам'яті. Його

Легкі примарні обриси набудуть
Глибокої густої перспективи.
Заплющу очі – прийдуть кольори –
Окремо кожен, чисті і повільні,
Як голос чорної віолончелі.
Упізнавай, вертайся, повтори
Північне саяво болісних розрядів,
Де так переливаються тягучо
Печаль у радість, радість у печаль,
Печаль у радість... Ірреальність фарб
Уже стає реальністю отого
Пресвітлого страждання, що без нього
Душа не є душею...

➤ Що дає авторці підстави порівняти кольори (почуттів) з голосом віолончелі?

Які образи вірша виявилися для вас несподіваними?

Надайте образіві «пресвітлого страждання» змістової наповненості; оформіть свою відповідь у розлоге висловлювання.

Декламатор.

Молитва до Бога

Дозволь мені жити тихо,
Не заздрити, не гніватись,
Не побажати лиха
Нікому на білім світі,
Не порадіти болю,
Не позлоститись з горя,
І не узнать ніколи,
Хто мій найбільший ворог.
Господи Вседержителю,
Божим підтримай словом,
Дай мені так прожити,
Щоб не зробити злого,
Злого не тільки вчинком,
Але й у думці грішній,
Боже, я ж тільки жінка,
Дай мені в серце тиші.
Дай мені в серце миру,
Легідності у мислі,
Дай мені в душу віру.
У найдревнішій смислі.
...Дозволь мені жити тихо.
...Дай мені в серце миру.
...Дай мені віру.

➤ Як ви гадаєте, що спонукало авторку молитовно звернутися до Бога?

Які основоположні принципи народної моралі озвучені у вірші?

Спробуйте скласти свою молитву-прохання до Всевишнього, висловивши в ній найсокровенніше.

Підсумок.

«Мікрофон».

Яка з поезій Тетяни Яковенко найбільше сподобалась?

Пригадайте кольорову гаму проаналізованої збірки поезій. Які почуття, суголосні вашим, ослонила поетеса.

Домашнє завдання. Написати міні-твір «Чарівна казка кольорової ночі» (за мотивами поетичної збірки Тетяни Яковенко).